

⁹ Картка-протест проти вандалізму і наруги над пам'яттю В.І. Леніна // Радянська Буковина. – 1990. – 16 вересня. – № 177. – С. 1.

¹⁰ Звернення ініціативної групи по створенню громадського комітету захисту пам'яті В.І. Леніна до всіх чернівчан // Радянська Буковина. – 1990. – 16 вересня. – № 177. – С. 1.

¹¹ Резолюція мітингу представників трудящих області «Захистимо пам'ять Володимира Ілліча Леніна» // Радянська Буковина. – 1990. – 19 вересня. – № 179. – С. 3.

¹² Буркут І. Пам'ятник демонтовано. А що далі? / І. Буркут // Чернівці. – 1991. – 13 вересня. – № 38. – С. 6.

¹³ Семенів А. До конструктивного діалогу. Нотатки із зустрічі з «неформалами» / А. Семенів // Радянська Буковина. – 1990. – 27 березня. – № 60. – С. 3.

¹⁴ Ліквідація назв, пам'ятників та пам'ятних знаків тоталітарного режиму на терені області (Інформаційно-аналітична записка) від 19.11.1996 р. // ЧОДА. – Ф. 2896. Чернівецька державна обласна адміністрація. – Оп. 1. – Спр. 741. – Арк. 191.

¹⁵ Вулицю Гете у Чернівцях не переіменували жодного разу [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://vidido.ua/index.php/pogliad/article/vulicju_gete_u_chernivcjah_ne_pereimenovuvali_zhodnogo_razu/

¹⁶ Лист Чернівецької міської ради народних депутатів від 08.12.1996 // ЧОДА. – Ф. 2896. Чернівецька державна обласна адміністрація. – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 167

¹⁷ Никирса М. «На розі проспекту Сталіна...» / М. Никирса // Чернівці. – 1991. – 8 лютого. – №7. – С. 4.

¹⁸ Голові облдержадміністрації І.М. Гнатишину. Експрес-інформація станом на 15 вересня 1995 року // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 18. – Арк. 61.

¹⁹ Голові облдержадміністрації І.М. Гнатишину. Експрес-інформація станом на 15 вересня 1995 року // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 18. – Арк. 61.

²⁰ Звернення оглядача з питань культури громадсько-політичної газети Чернівецької області «Буковина» Людмили Чередарик до Голови обласної держадміністрації Теофіла Бауера [12.11. 1999] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 741. – Арк. 75.

²¹ Лист управління культури Чернівецької обласної державної адміністрації [Т. Муқан, 02.12.99 № 01/11-285] // ДАЧО. – Ф. 2896. – Оп. 2. – Спр. 741. – Арк. 76.

²² Звернення Чернівецької обласної організації Української Республіканської партії до Голови Чернівецької облдержадміністрації п. Теофіла Бауера та Голови Чернівецької обласної ради п. Івана Шелепницького [І. Бирик, 5 квітня 1999 № 14] // ДАЧО. – Ф. 2896. – Оп. 2. – Спр. 736. – Арк. 91.

²³ Лист голові Чернівецької обласної організації Української Республіканської партії І. Бирику [М. Федорук]. Чернівецька міська рада. Виконавчий комітет [18.05.99 № 3-1432] // ДАЧО. – Ф. 2896. – Оп. 2. – Спр. 736. – Арк. 92.

²⁴ Звернення Чернівецького обласного товариства румунської культури ім. Міхая Емінеску до Голови Чернівецької обласної державної адміністрації п. Бауера Т.Й. [5 квітня 1999, № 19-01] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 736. – Арк. 61.

²⁵ Лист Голові Чернівецького обласного товариства румунської культури ім. Міхая Емінеску А.С. Опайцу [М. Березовський, 24.05.99 № 07.37-26/1491] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька державна обласна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 736. – Арк. 62.

²⁶ Щодо зустрічі з міністром культури Румунії І. Кантеміру [І. Харченко]. Посольство України в Румунії [30.03.99 № 49/1-608*35] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 736. – Арк. 76.

²⁷ Лист управління культури і мистецтв [І.В. Петруссяк]. Чернівецька обласна державна адміністрація [17.05.1999 № 01/11-174] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 736. – Арк. 77.

²⁸ Лист голові Чернівецької обласної державної адміністрації Теофілу Йосиповичу Бауеру [серпень 1999 р.] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 739. – Арк. 50.

²⁹ Лист голові Чернівецької обласної державної адміністрації Теофілу Йосиповичу Бауеру [серпень 1999 р.] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 739. – Арк. 50.

³⁰ Лист Голові Крайової Управи Братства УПА Буковини С.В. Мельничуку [М. Березовський]. Чернівецька обласна державна адміністрація [12.11.1999 № 07.37-30/3384] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 739. – Арк. 52.

³¹ Лист Голові Крайової Управи Братства УПА Буковини С.В. Мельничуку [М. Березовський]. Чернівецька обласна державна адміністрація [12.11.1999 № 07.37-30/3384] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 739. – Арк. 52.

³² Лист Голові Крайової Управи Братства УПА Буковини С.В. Мельничуку [М. Березовський]. Чернівецька обласна державна адміністрація [12.11.1999 № 07.37-30/3384] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 739. – Арк. 52.

³³ Лист Голові Крайової Управи Братства УПА Буковини С.В. Мельничуку [М. Березовський]. Чернівецька обласна державна адміністрація [12.11.1999 № 07.37-30/3384] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 739. – Арк. 53.

УДК 323.1(477.87)

© Олег Щербатюк
(Чернівці)

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ГРУП ІНТЕРЕСІВ НА ЗАКАРПАТТІ

Стаття присвячена вивченню особливостей діяльності етнонаціональних груп інтересів у Закарпатській області. Автор на прикладі трьох національних спільнот краю – угорців, ромів і німців – визначає основні інтереси цих груп та шляхи їх реалізації. Звертається уваги на специфіку діяльнос-

ті названих спільнот, робиться спроба порівняння їх діяльності та ключових інтересів.

Ключові слова: групи інтересів, національна меншіна, НУО, політична партія, поліетнічність, Закарпатська область.

О.Щербатюк

Особенности деятельности этнонациональных групп интересов на Закарпатье

Статья посвящена изучению особенностей деятельности этнонациональных групп интересов в Закарпатской области. На примере трёх национальных общин региона – венгров, ром и немцев – автор определяет основные интересы данных групп и пути их реализации. Обращается внимание на специфику деятельности названных общин, делается попытка сравнить их деятельность и ключевые интересы.

Ключевые слова: группы интересов, национальное меньшинство, НОО, политическая партия, полиэтничность, Закарпатская область.

O.Shcherbatyuk

Features of Ethnic Interest Groups in Transcarpathia

This article is dedicated to the research of Transcarpathian ethnic groups of interests' activity. The author tries to decline the main interests of the Hungarians, Roma and Germans, the main ways of their realization. The specific of activity of named minorities is also studied in the article. The author tries to compare the activity and key interests of these groups.

Key words: interests groups, national minority, NGO, political party, multinational, Transcarpathia.

Важливу роль у сучасному політичному житті України відіграють національні та етнічні спільноти, які проживають на її території. Їх становище може вважатися своєрідним лакмусовим папірцем, за допомогою якого можна визначити рівень демократичності Української держави, ступінь забезпечення прав і свобод її громадянам, незалежно від їхньої національної приналежності.

Україна – країна, яка має у своєму складі представників багатьох національностей та етносів. За результатами перепису 2001 року на її території проживає понад 130 національностей та народностей¹. Відповідно до чинного вітчизняного законодавства, вони мають право на «національно-культурну автономію: користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національні культурні товариства, розвиток національних культурних традицій, використання національної символіки, відзначення національних свят, сповідування своєї релігії, задоволення потреб у літе-

ратурі, мистецтві, засобах масової інформації, створення національних культурних і навчальних закладів та будь-яку іншу діяльність, що не суперечить чинному законодавству»². Відповідно, на законодавчому рівні представники національних меншин, що проживають в Україні, мають рівне право на вільний національно-культурний розвиток, збереження власних традицій, звичаїв тощо.

За роки незалежності національні спільноти, що проживають на території нашої держави, значно активізували свою суспільно-політичну діяльність. Національні та національно-культурні товариства, які почали виникати в країні ще наприкінці 1980-х рр., нині є активними культурними та політичними гравцями, які представляють інтереси національних та етнічних спільнот в Україні. Останнє дає підстави відносити їх до формалізованих або інституціолізованих груп інтересів у сучасній Україні.

Внаслідок намагання окремих із цих спільнот домогтися зростання свого впливу на розвиток політичного процесу та прийняття управлінських рішень у регіонах чи держави в цілому, їх діяльність привертає увагу дослідників. Питання діяльності (чи функціонування) груп інтересів в Україні сьогодні активно досліджується вітчизняними науковцями. Серед них варто назвати Валерія Биковця, який аналізує наявні та пропонує нові підходи до типологізації груп інтересів³. Спробу визначити відмінності між групами тиску та групами інтересів у сучасній Україні, знайти точні дефініції щодо цих політичних явищ зробив сучасний український дослідник Д.Виговський⁴. Особливості становлення громадянського суспільства в Україні та ролі групи інтересів у цьому процесі аналізує український науковець О.Чувардинський⁵. Однак необхідно звернути увагу на той факт, що серед сучасних наукових досліджень діяльності груп інтересів бракує ґрунтовного аналізу їх діяльності в етнополітичному контексті. Серед праць науковців, які працюють у даному напрямку, варто відзначити доробок О.Лісничука⁶, І.Зварича⁷, В.Овчаренка⁸ та ін.

Виходячи з важливості дослідження діяльності окремих груп інтересів, сформованих на основі певних етнічнонаціональних спільнот, та беручи до уваги брак належної наукової розробки цієї проблематики, автор визначає метою пропонованої наукової статті вивчення діяльності етнічнонаціональних груп інтересів на Закарпатті. Для реалізації поставленої мети автор ставить перед собою такі завдання: з'ясувати, як представлені національно-етнічні групи Закарпаття в суспільно-політичному житті регіону, проаналізувати основні цілі та напрямки їхньої діяльності (на прикладі угорської, ромської та німецької національних спільнот краю).

Закарпаття є тим регіоном України, в якому протягом століть проживали й активно діяли на суспільно-політичній арені представники різних етнічних груп та етнографічних складових українського етносу. Нині на території області проживають представники понад 100 національностей і народностей. Відповідно до результатів перепису 2001 року, у національному складі населення Закарпаття переважають українці – 80,5% населення. На другому місці за чисельністю перебувають угорці – 12,1%. За ними йдуть румуни – 2,6%, росіяни – 2,5%, цигани – 1,1%, словаки – 0,5% та німці – 0,3% від усього населення краю⁹. Крім цього, в області проживають білоруси, євреї, поляки, вірмени та ін.

Під час перепису 2001 року було вперше зібрано дані, які характеризують присутність етнічних груп, наприклад, русинів на Закарпатті. Всього по області русинами себе назвали 10,1 тис. осіб¹⁰. Протягом останніх десятиліть русинське питання актуалізувалося і політизувалося. Русинська громада краю є досить активною у всіх відношеннях: культурно-освітньому, політичному тощо. В той же час питання щодо статусу русинської громади України залишається відкритим. На думку автора, русинське питання є надзвичайно важливим для сучасної України і є темою для окремого наукового дослідження.

Характерними рисами регіону є його поліетнічність та прикордонний статус, що має визначальний вплив на місцеві національні та етнічні відносини, позицію влади щодо вирішення національно-етнічних проблем та суперечностей у краї.

Станом на жовтень 2013 року на Закарпатті діяло 66 національно-культурних товариств з обласним статусом. З них 13 – угорської, 18 – ромської, 4 – словацької, 5 – російської, 11 – русинської, 4 – румунської, 3 – єврейської, 2 – німецької та по одному польської, чеської, вірменської, білоруської, азербайджанської та грецької спільнот¹¹. Переважна більшість цих товариств створена для представлення і захисту в першу чергу освітньо-культурних потреб тієї чи іншої спільноти. Однак серед них є й такі, що ставлять перед собою певні політичні цілі. До останніх, зокрема, належать деякі угорські товариства.

Угорська національна меншина Закарпаття включає в себе 96,7% від усіх угорців, що проживають на території України¹², причому останні посідають друге (після росіян) місце серед усіх національних спільнот України, які вважають рідною мову своєї національності – 95,4%¹³. Зворотною стороною такої похвальної відданості власній національній культурі є, проте, незначний рівень мовно-культурної інтегрованості угорців в українське суспільство, слабе знання ними державної мови та незначна динаміка позитивних

змін у цьому відношенні у регіоні¹⁴. Громадянська свідомість та активність угорців України є досить високою – за деякими даними кожен п'ятий угорець бере участь у діяльності національних громадських організацій¹⁵.

Вище вже відзначалось, що на Закарпатті угорці створили 13 національно-культурних товариств, які об'єднують представників науки, культури, освіти, охорони здоров'я, а також скаутів. Перелік угорських товариств засвідчує, що ця національна спільнота прагне відстоювати не тільки власні культурно-освітні інтереси, вона представляє інтереси різних соціальних груп в українському суспільстві Закарпаття. Серед цілей зазначених товариств – «забезпечення культурних потреб угорців Закарпаття і захисту їх політичних інтересів»¹⁶, «збереження угорських національних традицій»¹⁷, «захист професійних та громадських інтересів закарпатських угорських бібліотекарів»¹⁸, «якісний розвиток угорськомовних шкіл області, представлення інтересів угорськомовних педагогів»¹⁹, сприяння «підвищенню суспільної, політичної, культурної та наукової активності угорськомовної молоді»²⁰ тощо.

Однією з важливих складових діяльності практично всіх угорських товариств Закарпаття є забезпечення якісного розвитку освіти дітей та молоді рідною мовою. У 2005/2006 н.р. в області діяло 107 загальноосвітніх шкіл з угорською мовою навчання²¹. Крім того, в області функціонують 5 приватних ліцеїв, в яких шкільні предмети викладаються угорською мовою²². Для підготовки педагогічних кадрів для шкіл у м. Берегове діє Закарпатський угорський педагогічний інститут, Благодійний фонд якого, за підтримки громадських організацій у тому ж таки м. Берегове у 1996 році, заснував Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II²³.

Угорська спільнота краю веде активну роботу у напрямку поширення освіти угорською мовою у краї. За останні роки активісти угорських товариств неодноразово наголошували на важливості вивчення угорської мови на Закарпатті. Так, у лютому 2013 року медіа-сайти Закарпаття та України поширили інформацію про те, що Закарпатське угорське педагогічне товариство запропонувало розширити дію закону «Про засади державної мовної політики» та ввести на всій території Закарпаття вивчення угорської мови як другої іноземної. Щодо тих районів, де названа мова отримала статус регіональної, на думку угорських педагогів, її вивчення в школах повинно стати обов'язковим²⁴. Поки що така пропозиція не реалізована, однак консолідована робота угорської спільноти у вказаному напрямку може змінити ситуацію у цьому питанні.

Обсяг статті не дозволяє детальніше зупинитися на діяльності угорських товариств у сфері культурного розвитку, збереження національних традицій тощо. Водночас варто наголосити, що угорська спільнота Закарпатської області є досить активною і у політичному житті краю, де вона представлена двома політичними партіями – Демократичною партією угорців України та Політичною партією «КМКС»²⁵ Партії угорців України. Перша представлена у Закарпатській обласній раді останнього скликання чотирма депутатами, а друга – КМКС – трьома²⁶. За останні роки діяльність угорських політичних партій активізувалася. Як зазначив політолог В.Карасьов, «угорська меншина в цьому регіоні дуже активна. Це нормальний процес з очевидними причинами. Пробуджується самосвідомість. Національні еліти йдуть у владу... йдуть не тільки від етнічних, а і від всеукраїнських партій»²⁷.

Характерною рисою угорської національної меншини в Закарпатській області є її організованість, консолідованість, високий рівень громадянської та політичної активності. Велику підтримку угорська меншина отримує від сусідньої Угорщини, яка з перших днів незалежності України виявила ініціативу у налагодженні двосторонніх відносин з нашою державою з метою забезпечення національно-культурної автономії своїх співвітчизників в Україні. У 2013 році представники угорської радикальної партії «Йоббік» провели свій політичний форум у закарпатському м. Берегове. Під час візиту представники названої партії зустрілися з представниками церковних громад, відвідали угорську гімназію та Закарпатський угорський інститут у м. Берегове, інші визначні для угорців краю місця. Під час прес-конференції лідера партії «Йоббік» Габора Вона, депутата Європарламенту Бейла Ковача та голови кабінету партії Іштвана Савої прозвучали заяви щодо нерішучості та слабкості угорських дипломатів у вирішенні проблем угорців краю, було обіцяно лобювання додаткової фінансової допомоги навчальним закладам Закарпаття з угорською мовою викладання. Депутат Європарламенту Бейла Ковач наголосив, що «Україна може розраховувати на підтримку в підписанні асоціації з ЄС лише за виконання певних умов», серед яких – беззаперечне виконання «Закону про засади мовної політики» та створення Притисянського округу на території Закарпатської області, з включенням туди населених пунктів із компактним проживанням угорськомовного населення²⁸. Активізація діяльності угорських партій на території Закарпаття свідчить, на нашу думку, про все зростаючий інтерес з боку сусідньої Угорщини до проблем закарпатських угорців. На таку активізацію зацікавленості політиків Угорщини впливає й той фактор, що навес-

ні 2014 року в сусідній країні відбудуться парламентські вибори, в яких українські угорці, що мають паспорти сусідньої держави, зможуть взяти участь. Вони матимуть можливість голосувати лише за партійні списки і угорська партія «Йоббік» є першою, що розпочала політичну агітацію за межами батьківщини.

Діяльність угорських груп інтересів в Україні та за її межами засвідчує, що названа меншина має за мету не лише забезпечення національно-культурної автономії, але й посилення своєї політичної ваги в політичному полі України, з тим, щоби домагатись завдяки цьому успішного вирішення актуальних політичних питань на користь саме цієї національної меншини. Активна участь угорців у громадському житті краю, діяльність їхніх політичних партій всередині та за межами України можуть слугувати підтвердженням даної думки. Велику роль у політизації діяльності угорських груп інтересів відіграє вага моральна, фінансова, політична підтримка, яку вони отримують від сусідньої Угорщини, яка, починаючи від 1993 року, намагається на законодавчому рівні забезпечити права угорців, що проживають за межами батьківщини. Прийняття у 2002 році Закону «Про угорців, які проживають у сусідніх країнах» та у 2010 році Закону «Про внесення змін до Закону Угорської Республіки 1993 року LV. Про угорське громадянство» суттєво спростило процес набуття угорського громадянства для тих, хто проживає за межами Угорської держави²⁹. Подібна політика сусідньої держави, з одного боку, сприяє консолідації угорської меншини Закарпаття, збереженню та розвитку останньою національної мови, культури, традицій, дає можливість брати участь у політичних процесах в Угорщині, а з другого – несе певні загрози для цілісності Української держави, оскільки за даними генерального консула Угорщини в Україні Іштвана Тота станом на липень 2013 року 50658 громадян України подали заяви на отримання угорського паспорта³⁰. Проблема подвійного громадянства з кожним днем стає все більш актуальною для України, оскільки згідно з чинним законодавством українці мають право бути громадянами лише однієї держави. В даному контексті політика сусідньої Угорщини на Закарпатті, як і Румунії на Буковині і не тільки у перспективі може призвести до загострення міждержавних відносин між Україною та названими державами, появи міждержавних конфліктів тощо.

Ще однією національною групою, що традиційно проживає на території Закарпаття, є роми (або, як їх частіше називають в Україні, цигани). Ромське питання сьогодні – одне з найбільш актуальних не лише для України, але й для всієї Європи, в першу чергу для країн ЄС. У вересні 2013 року Кабінет Міністрів України затвердив план захо-

дів щодо реалізації Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року (далі – Стратегії. – Авт.)³¹. На нашу думку, прийняття даної Стратегії свідчить як про активність ромської спільноти в Україні і, зокрема, на Закарпатті, так і актуалізацію даної проблеми для європейської спільноти.

Роми є найбільш активними в організації неурядових організацій на Закарпатті. Вони компактно проживають в Ужгородському, Берегівському, Мукачівському, Виноградівському, Великобезднянському районах, містах Ужгород, Берегове, Мукачеве та Хуст. Саме ромська спільнота має найбільшу кількість національно-культурних та інших товариств у краї – 18. Першою організацією циганів в області стало «Товариство ромів Закарпаття «Рома», яке було зареєстроване у 1993 році. Організація була створена з метою активізації соціальної активності ромського населення краю, відродження культури та ремесел ромського народу. В той же час, у своїй діяльності товариство охоплює такі напрямки роботи, як культурно-пропагандистський, соціально-економічний, просвітній, правозахисний, міжнародний. За роки діяльності товариство «Рома» створило циганський ансамбль «Сонячна Радванка», організувало проведення обласного фестивалю «Романі Ватра», футбольного кубку області серед циганських команд, діяльність Недільної ромської школи тощо. Товариство неодноразово отримувало гранти та фінансову підтримку з боку міжнародних організацій для реалізації низки проектів (наприклад, «Юридичний захист ромів» (2000-2002 рр.). У 2005-2007 роках товариство проводило Відкриті слухання: «Роми Закарпаття – становище, досвід, рішення проблем», а у 2010-2012 роках працювало над проектами «Правозахист ромів Закарпаття» тощо³².

Діяльність ромських організацій спрямована насамперед на збереження традицій та культури ромів, надання їм юридичної, правової допомоги, сприяння соціалізації ромського населення, його інтеграції в українське суспільство тощо. Але роми продовжують залишатися одними з найменш захищених у сфері освіти. Офіційно роми Закарпаття не мають власних шкіл, хоча для 25% з них рідною є саме ромська мова. 17% ромського населення краю вважають рідною українську, решта – румунську³³. Причинами такої ситуації є, по-перше, те, що в Україні не кодифіковано ромську мову (тому освіта нею здійснюватися не може); по-друге, різні діалекти, якими розмовляють роми краю (щонайменше чотири – ловарський, сервутьський, келдерарський та «мадярський»). Однак на різних інформаційних сайтах та ЗМІ зустрічаємо словосполучення «ромська школа». Школи, в яких навчаються ромські діти, справді діють у містах Ужгород (№13 та №14), Мукачеве (№14), Берего-

ве (№13) і називають їх «ромськими» не через мову викладання, а через національну приналежність частини учнів. Однак питання освіти не є пріоритетом для ромської меншини: з 20 дітей-ромів, які навчаються у середній школі, заледве 5-6 закінчують її³⁴. Циганські барони організують для дітей табору недільні школи, в яких навчаються учні різного віку, щоби вони навчилися читати і писати. Сьогодні для ромських організацій краю більш важливими виглядають питання збереження та розвитку культурної самобутності ромів, їхніх традицій, ремесел, проблеми правового захисту циганів, отримання ними паспортів, соціальний захист тощо. Ромська спільнота краю належить до числа соціально активних громад, яка підтримує своїх співвітчизників у першу чергу в правовому та соціальному питаннях. Водночас названа громада поки що не є настільки політично активною, як угорська, хоча та правова, фінансова та інша підтримка, яку вона отримує з боку європейських структур та української влади, дає підстави прогнозувати поступове зростання її політичної свідомості й активності.

На відміну від ромів – німецька громада краю велику увагу приділяє питанням збереження не лише німецької народної культури, звичаїв та традицій, соціального захисту представників німецької спільноти в Закарпатській області, але й збереження та розвитку німецької мови. В області немає окремих державних шкіл із німецькою мовою навчання, однак у ряді загальноосвітніх закладів німецька мова є однією з мов навчання поруч з угорською, російською та румунською³⁵. Для збереження та поширення німецької мови в краї Закарпатське обласне товариство німців «Відродження» відкриває бібліотеки з літературою, виданою німецькою мовою, організовує гуртки з вивчення німецької мови, активно співпрацює з колективом кафедри німецької філології УжНУ, викладачами та студентами якої опубліковано ряд наукових статей, захищено дипломні роботи, видано монографії, підручники тощо, в яких досліджуються питання з історії поселення німців у регіоні, їхньої культури, мови. Товариство надає школам допомогу підручниками, посібниками, художньою літературою, що, на думку автора, сприяє покращенню ставлення до вивчення німецької мови у школах.

Товариство активно співпрацює з обласною державною телекомпанією «Тиса-1», в програмі якої – передачі німецькою мовою, на яких обговорюються актуальні питання культурного розвитку та духовного відродження німців Закарпаття³⁶.

На відміну від угорців краю, німці не виявляють політичної активності, не створюють власних політичних партій тощо. На нашу думку, це пов'язано, в першу чергу, з тим, що німецька менши-

на кількісно значно поступається угорській (0,3% проти 12,1% від усього населення краю). Відповідно, найбільш актуальною проблемою німецької громади краю є збереження власної культурної самобутності та власної присутності на Закарпатті, участь у громадському, культурному, освітньому, інформаційному житті краю.

Зважаючи на активність національних груп інтересів на Закарпатті, особливе значення має роль влади у врегулюванні міжетнічних відносин у краї. Закарпатська обласна влада намагається в повній мірі забезпечити національно-культурний розвиток меншин, які тут проживають. З цією метою її депутатами прийнято чотири обласні програми: програму «Центр культур національних меншин Закарпаття» на 2011-2015 роки, «Програму забезпечення розвитку освіти, культури, традицій національних меншин області на 2011-2015 роки», програму «Ромське населення Закарпаття» на 2012-2015 роки та «Регіональну програму співпраці із закордонними українцями та русинами на період до 2015 року»³⁷. Програми фінансуються як з обласного, так і з місцевих бюджетів і покликані забезпечити високий рівень «задоволення етнокультурних потреб національних меншин краю, дальшого розвитку їх освіти, культури»³⁸.

Таким чином, узагальнюючи розглянуті питання, можна дійти висновків, що сучасне Закарпаття – це поліетнічний регіон, в якому проживають та активно взаємодіють між собою представники різних національних спільнот. Особливе місце в національній структурі Закарпаття посідають угорці, які виявляють дуже велику активність у всіх сферах культурного, освітнього, наукового, професійного, громадського та політичного життя. Їхні громадські організації у своїй діяльності активно представляють та захищають інтереси угорської спільноти на всіх рівнях – від органів місцевої влади і до міжнародних структур. На відміну від угорців, німецька спільнота краю зорієнтована в першу чергу на задоволення національно-культурних потреб. Німецькі товариства Закарпаття ставлять на перше місце забезпечення культурних та освітніх прав німців, намагаються зберегти та поширити німецьку мову в краї, популяризують німецьку культуру через діяльність фольклорних та інших колективів.

Щодо ромів Закарпаття – то з кожним роком питання про їхню інтеграцію в українське суспільство буде ставати все більш актуальним. Роми Закарпаття дуже активні в культурній та правозахисній, юридичній сфері. У сфері інтересів ромської спільноти – збереження культурних традицій, музики, танців, ремесел циган, а також соціальний та правовий захист своїх співвітчизників. Відсутність єдиної (спільної для всіх) мови негативно впливає на можливість здобуття освіти ромами рі-

дною мовою. Частина з них навчається в українських школах, частина – в румунських та угорських, причому останнім часом спостерігається тенденція збільшення кількості учнів-ромів саме у школах з румунською мовою навчання, що зумовлено визнанням значною частиною ромів себе волохами, що певною мірою можна пояснити фінансовою підтримкою, яку надає сусідня Румунія названій етнографічній групі³⁹.

Отже, особливостями діяльності національних груп інтересів на Закарпатті є їхнє прагнення повною мірою задовольнити свої культурні права. Ця мета об'єднує всі національні спільноти краю. Водночас для сучасного Закарпаття характерні й інші специфічні риси діяльності національних груп – активне представлення себе в суспільно-політичному житті краю, ініціювання широкого спектра соціальних програм, правова та юридична підтримка своїх співвітчизників і активне залучення іноземних співвітчизників до вирішення завдань своєї діяльності в Україні.

¹ Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>

² Закон України «Про національні меншини в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>

³ Биковець В. Групи інтересів у політиці: досвід типологізації / В.Биковець [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/440/>

⁴ Виговський Д. Групи інтересів як центр політичного впливу на внутрішньодержавному рівні / Д.Виговський // Вісник Львівського університету. Філософські науки. – 2008. – Вип.11. – С.202-211.

⁵ Чувардинський О. Групи інтересів у громадянському суспільстві / О.Чувардинський // Політичний менеджмент. – 2007. – №3. – С.78-86.

⁶ Лісничук О. Групи інтересів в етнополітичному процесі: спроба інтерпретації / О.Лісничук // Наукові записки. Серія «Політологія і етнологія». – К.: ПЕНД, 1998. – Вип.6. – С.41-51.

⁷ Зварич І. Регіональні особливості етнополітичних процесів: електоральний контекст / І.Зварич [Електронний ресурс] // Віче. – 2010. – №12. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2058/>

⁸ Овчаренко В. Регіональні особливості розвитку етнополітичних процесів в Україні (1991-2010pp.) / В.Овчаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

⁹ Про кількість та склад населення Закарпатської області за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/zakarpattia/>

¹⁰ Там само.

¹¹ На Закарпатті діє 66 національно-культурних товариств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://karpatskijobjektiv.com/на-закарпатті-діє-66-національно-культу/>

¹² Медовкіна Л.І. Угорська меншина України в сучасних українсько-угорських міждержавних відносинах / Л.Медовкіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

¹³ Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. Мовний склад населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/language/>

¹⁴ Див.: Берегасі А., Черничко С. Українська мова у школах з угорською мовою навчання у соціолінгвістичному аспекті / А.Берегасі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=120>; Закон про мови вимагає від закарпатських чиновників знання угорської і дозволяє угорцям не знати української (відео) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

¹⁵ Медовкіна Л.І. Вказ. праця.

¹⁶ Товариство угорської культури Закарпаття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://centerkultur.xtreemhost.com/archives/565>

¹⁷ Демократична спілка угорців України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://centerkultur.xtreemhost.com/archives/567>

¹⁸ Спілка угорських бібліотекарів Закарпаття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://centerkultur.xtreemhost.com/archives/573>

¹⁹ Закарпатське угорськомовне педагогічне товариство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://centerkultur.xtreemhost.com/archives/577>

²⁰ Закарпатська демократична спілка угорської молоді «Горгіус» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://centerkultur.xtreemhost.com/archives/588>

²¹ Берегасі А., Черничко С. Українська мова у школах з угорською мовою навчання у соціолінгвістичному аспекті / А.Берегасі, С.Черничко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=120>

²² На Закарпатті народні депутати вивчають стан забезпечення прав національних меншин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpattia.net.ua/News/115015-Na-Zakarpatti-narodni-deputaty-vyvchaiut-stanzabezpechennia-prav-natsionalnykh-menshyn-VIDEO>

²³ Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmf.uz.ua/ua/114/index.php/tajekoztato.html>

²⁴ Що чекає на Закарпаття у сфері освіти? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpattia.net/society/536-scho-chekae-zakarpattia-u-sfer-osvti.html>

²⁵ У перекладі з угорської мови – Товариство угорської культури Закарпаття.

²⁶ Обласна рада VI скликання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpattia-rada.gov.ua/oblasna-rada/deputaty/deputaty-vi/>

²⁷ Вадим Карасов: Угорська меншина на Закарпатті дуже активна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://karpatnews.in.ua/news/vadym-karasov-uhorska-menshyna-na-zakarpatti-duzhe-aktyvna.htm>

²⁸ На Закарпатті націоналісти з Угорщини почуваються, як дома [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.trubyna.org.ua/polityka/na-zakarpatti-natsionalisty-z-uhorschyny-pochuvayutsya-yak-doma-foto/>

²⁸ Медовкіна Л.І. Вказ. праця.

²⁹ Медовкіна Л.І. Вказ. праця.

³⁰ З 1 січня 2011 року заяви на отримання угорського паспорта подали 50658 громадян України (відео) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpattia.net.ua/News/112361-Z-1-sichnia-2011-roku-zaiavy-na-otrymannia-uhorsko-ho-pasporta-podaly-50-658-hromadian-Ukrainy-VIDEO>

³¹ План заходів щодо реалізації Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/701-2013-%D1%80>

³² Див.: Товариство ромів Закарпаття «Рома» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chachipen.in.ua/home/50-товариство-ромів-закарпаття-«рома».html>

³² Цигани Закарпаття: без права на освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://7dniv.info/новини/47324>

³³ Цигани Закарпаття: без права на освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://7dniv.info/новини/47324>

³⁴ Аналітичний звіт про дотримання прав представників національних меншин, що проживають на території Закарпаття, на освіту рідною мовою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.selyam.net/docs/3500/index-34755.html#26668>

³⁵ Там само.

³⁶ Закарпатське обласне товариство німців «Відродження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://centerkultur.xtreemhost.com/archives/670>

³⁷ Закарпатська ОДА, Управління, відділи ОДА, Відділ національностей та релігій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/497.htm>

³⁸ Про програму забезпечення розвитку освіти, культури, традицій національних меншин області на 2011-2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.carpathia.gov.ua/ua/catalog/item/4196.htm>

³⁹ Цигани Закарпаття: без права на освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://7dniv.info/новини/47324>

УДК: 172.15:327(045)

© Наталія Нечаєва-Юрійчук
(Чернівці)

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІДЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ У РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

У статті автор намагається проаналізувати становлення ідеології українського націоналізму в контексті розвитку світової політичної думки. Відзначаючи той факт, що ХІХ століття стало добою націоналізму в Європі, автор звертає увагу на